

А. С. Близнюк,
к. держ. упр., докторант, Міжрегіональна академія управління персоналом
ORCID ID: 0000-0001-8768-5177

DOI: 10.32702/2306-6814.2019.8.120

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ РЕКРЕАЦІЙНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ФОРМУВАННЯ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

A. Bliznyuk,
Ph.D., Ph.D. student of the Interregional Academy of Personnel Management

FINANCIAL AND ECONOMIC REGULATION OF DEVELOPMENT OF RECREATIONAL SECTOR
IN CONDITIONS OF FORMATION OF MARKET RELATIONS

Здійснено аналіз фінансово-економічного регулювання розвитку рекреаційної сфери в умовах формування національних ринкових відносин. Доведено необхідність у застосуванні новітніх форм і методів організації рекреаційного потенціалу, механізму їх впровадження, джерел інвестиційно-фінансового забезпечення рекреаційної сфери.

Аргументовано результативність залучення коштів державного бюджету до фінансування тільки перспективних проектів, котрі стосуються рекреаційного освоєння конкретних регіонів України і реконструкції вже діючих рекреаційних об'єктів (проведення пошукових і гідрогеологічних робіт з визначення та вивчення унікальних лікувальних мінеральних ресурсів, і, в першу чергу тих, які призначені для оздоровлення населення; створення сітки об'єктів інфраструктури загального призначення в діючих рекреаційних об'єктах (будівництво доріг), інженерної і соціальної інфраструктури; проведення заходів з роздержавлення і приватизації в рекреаційній галузі; здійснення науково-методичного забезпечення; проведення заходів по реконструкції і розвитку природних ландшафтних рекреаційних парків і заповідних зон та центрів).

Запропоновано пріоритетні види допомоги держави рекреаційним закладам та підприємствам (надання субсидій, що допомагають розв'язати проблему готівки, особливо на першій стадії реалізації рекреаційних проектів; пільгові позики, що дозволяють компенсувати розрив між фіксованою і комерційною ставкою, здійснювати контроль за реалізацією проекту, під якою видається позика; боніфікація відсотків і поручництво відносно позик і субсидій — уряд або спеціальний орган гарантує позики, надані комерційними банками на розвиток рекреаційної сфери).

Окреслено принципи, котрі визначають ефективність реалізації рекреаційних можливостей на конкретній території, забезпечують конкурентоспроможність її економіки, сталий розвиток на перспективу.

The analysis of financial and economic regulation of recreational sphere development in the conditions of formation of national market relations is carried out.

Attention is paid to the modern basis of optimization of financial regulation — strengthening of the financial basis of local self-government, which envisages strengthening local self-government's interest in raising the level of own income by stimulating an increase in volumes of production, gross value added, volume of investments and level of incomes according to the direction of economic development of the region.

The perspective of combining state budget funds with financing of only promising projects concerning recreational development of specific regions of Ukraine and reconstruction of already existing recreational facilities is outlined, namely: conducting search and hydrogeological works on the definition and study of unique therapeutic mineral resources, and, in the first place those that are intended for the improvement of the population; creation of a network of objects of general-purpose infrastructure in the existing recreational facilities (road construction), engineering and social infrastructure; carrying out measures on privatization and privatization in the recreational sphere; implementation of scientific and methodological support; carrying out measures for the reconstruction and development of natural landscape recreational parks and protected areas and centers.

The priority types of financial assistance to recreational facilities and enterprises are specified: the provision of subsidies that help solve the cash issue, especially in the first stage of the implementation of recreational projects; soft loans that allow to compensate for the gap between fixed and commercial rates, monitor the implementation of a project under which a loan is issued; interest bonus and warrant for loans and subsidies — the government or special body guarantees loans provided by commercial banks for the development of recreational spheres.

The necessity to apply the latest forms and methods of organization of recreational potential, the mechanism of their implementation, sources of investment and financial provision of the recreational sphere has been proved.

Formulated the basic provisions on the formation and functioning of the financial and economic mechanism of development of recreational potential of the country, which determine the effectiveness of realization of recreational opportunities in a specific territory, ensure the competitiveness of its economy, sustainable development in the future. In particular, the following principles are specified: the principle of expediency (involves the carrying out of any activity in the presence of economic, social and environmental benefits and effects); the principle of systemicity (involves studying the recreational potential as a system consisting of certain structural elements that are interconnected and coordinated with each other, and their development is aimed at raising the level of the whole system); the principle of adaptability (means the implementation of a system of measures aimed at responding quickly to a recreational proposal for changes in the environment in order to achieve compliance with recreational demand); the principle of science (involves the use of scientifically based methods of evaluation, analysis of the current state and forecasting the development of recreational potential, the introduction of innovative technologies to increase the efficiency and rationality of its use); the principle of balance (constant support of the necessary proportionality between the development of component potential, which ensures maximum efficiency from the use of potential for all subjects of recreational activity and its highest value); the principle of planning (carried out through conducting a balanced, based on thorough planning, forecasting policies on the organization, functioning and development of recreational activities in the region that takes into account the interests of society, state and business structures, the entire population).

Ключові слова: рекреація, рекреаційна діяльність, фінансове забезпечення, ринок рекреаційних послуг, фінансово-кредитний механізм, державне регулювання, механізми державного регулювання, фінансово-кредитні важелі, податкові важелі.

Key words: recreation, recreation, financial support, recreation services market, financial and credit mechanism, state regulation, state regulation mechanisms, financial leverage, tax levers.

ВСТУП

Важливим резервом економічного зростання регіонів України є наявність рекреаційних ресурсів, ефективне освоєння яких вирішує ряд соціальних та еконо-

мічних проблем територіального розвитку. Однак аналіз розміщення, формування, розвитку і використання наявного рекреаційного потенціалу України свідчить про існування міжрегіональних диспропорцій у його струк-

турі. Безумовно, вони зумовлені як природними, об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками, а саме: недоліками в управлінні розвитком рекреаційного потенціалу та діяльності на його основі; суперечностями та протиріччями між видами діяльності на певних територіях; слабким рівнем впровадження інновацій у практику рекреаційного ресурсокористування; недостатнім бюджетним та інвестиційним забезпеченням. На сьогодні розвиток рекреаційної сфери вимагає суттєвих змін у площині оптимізації фінансового її регулювання. Відтак виникає необхідність у обґрунтуванні новітніх форм і методів організації рекреаційного потенціалу, механізму їх впровадження, джерел інвестиційно-фінансового забезпечення рекреаційної сфери.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Еволюційна динаміка економічного регулювання розвитку рекреаційного комплексу сформулювала ряд передумов, які зумовлюють необхідність пошуку та впровадження нових методів, технологій, інструментів у процес прийняття рішень у системі державного управління рекреаційною сферою країни. Розвиток рекреаційної сфери, що виявляється в багатогалузевому характері і тісній факторній взаємозалежності з іншими підсистемами національної економіки, ініціює потребу у теоретичному дослідженні та практичній реалізації процесу державного управління рекреаційною сферою країни з урахуванням територіальних особливостей і функцій.

РЕЗУЛЬТАТИ

Однією з головних цілей ринкової економіки України є забезпечення прискорених темпів економічного зростання. Здійснення державою соціально-економічних реформ, подальша інтеграція національної економіки в європейські та світові господарські структури вимагає створення відповідних моделей розвитку й застосування економічних механізмів і засобів вивчення українського ринкового середовища. Активізація розвитку рекреаційної сфери як частини національної економіки України повинна стати одним із пріоритетних завдань у руслі державної політики та оптимізації економіки.

Передумовами впровадження фінансових механізмів в управління рекреаційною сферою є їх значний вплив на ефективність функціонування цієї сфери, який виявляється ось у чому: позитивний вплив на наповнення національного бюджету та платіжний баланс; зростання обсягів міжнародної торгівлі та зайнятості населення; накопичення коштів для досягнення економічної стабільності та природоохоронної діяльності, забезпечення якості природного середовища згідно з задекларованим в Україні сталим розвитком на основі вдосконалення управління якістю навколишнього середовища та дотримання стандартів екологічного менеджменту; соціально-культурний взаємовплив та опосередковані соціальні ефекти у регіоні від надання рекреаційних послуг через впровадження нових видів комунікації, зв'язку, транспорту, інфраструктури, здійснення безпосередніх контактів.

Відтак процес економічного регулювання рекреаційної сфери потребує здійснення комплексу органі-

заційних, економічних, фінансових, управлінських та інших заходів як складових ефективної реалізації державної політики. Враховуючи зазначене, державне регулювання рекреаційної сфери можна розглядати через дію основних механізмів регулювання на всіх рівнях управління, до переліку яких нами віднесено: регламентуючий, організаційний, контролюючий, коригуючий, соціальний, стимулюючий.

Безперечно, основним джерелом державного фінансування рекреаційної сфери є державний бюджет України. Необхідно зауважити, що складність дослідження державного бюджетного фінансування рекреації, полягає в тому, що рекреаційна сфера чітко не відображена в переліку статей витратної частини державного бюджету України. Як зазначають А. Мерзляк і Н. Яцук, у наш час відсутнє належне нормативно-правове забезпечення як рекреаційної діяльності, так і рекреаційної галузі в цілому, а тому відносини в галузі рекреаційної сфери розподілені між галузями, що здійснюють фінансування діяльності людини, яка сприяє збереженню та розвитку продуктивних сил [4]. До таких галузей, проаналізувавши перелік статей витратної частини державного бюджету на соціальну сферу, досліднику відносять: туризм та готельне господарство, охорону навколишнього природного середовища, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток, освіту, соціальний захист і соціальне забезпечення.

Сучасною основою для оптимізації фінансового регулювання є зміцнення фінансової основи місцевого самоврядування, що передбачає посилення зацікавленості органів місцевого самоврядування у підвищенні рівня власних доходів шляхом стимулювання збільшення обсягів виробництва, валової доданої вартості, обсягу інвестицій та рівня доходів населення відповідно до напрямку економічного розвитку регіону [1].

Враховуючи важливість та специфічність функціонування і розвитку рекреаційної галузі, вирішення фінансових питань має базуватися на системному підході та враховувати наступні аспекти: раціональне і ефективне використання рекреаційних ресурсів на умовах сталого розвитку з метою формування національного рекреаційного продукту; впровадження системного підходу до регулювання соціально-економічних і фінансових взаємовідносин у рекреаційній діяльності, оскільки сфера рекреації охоплює різні галузі господарства, тому має бути прийнята концепція розвитку рекреаційної сфери із чітким нормативно-правовим та соціально-економічним механізмом; функціонування рекреаційної галузі неможливе без наявності сучасної інфраструктури, тому основний напрям фінансування передбачає залучення коштів якраз у розвиток рекреаційної інфраструктури; сприяння розвитку внутрішньої та соціальної рекреації. Певна частка надходжень від рекреаційної галузі має направлятися на підтримку внутрішнього рекреаційного комплексу і, перш за все соціального, а також на відновлення рекреаційних ресурсів, відродження духовності нації.

У контексті вищезазначеного зауважимо, що в рамках єдиного рекреаційного комплексу варто, використовуючи принципи планового бюджетування, побудувати ефективну схему перерозподілу фінансових потоків від надрентабельних секторів (сфера розваг тощо) до

менш рентабельних (наприклад, засоби розміщення) з метою сталого економічного розвитку всього комплексу. Значення розробки подібної схеми визначається і тим, що рекреаційний комплекс забезпечує потреби у відповідних послугах не тільки приїжджаючих рекреантів, а й місцевого населення, сприяючи тим самим значному поліпшенню якості життя в регіоні. Підприємства та організації рекреаційного комплексу, надаючи послуги, акумулюють функції обслуговування на рівні структурних підрозділів, що утворюють ієрархію управління. Тому система управління операційними процесами рекреаційного комплексу в цілому і його окремих об'єктів повинна розглядати можливості узгодження та інтегрування обслуговуючих процесів суміжних підприємств, необхідність і резерви розширення виробничої потужності рекреаційного комплексу, підвищення продуктивності праці і поліпшення його якості. Це забезпечується взаємозв'язком виробничого, інвестиційного та інноваційного потенціалів підприємств, що входять в комплекс, при реалізації якої досягнення основної мети відбувається з найкращими показниками ефективності виробництва послуг. Поставлені завдання можуть бути успішно реалізовані шляхом застосування такого методу як реінжиніринг та методу регулювання доходів підприємств рекреаційного комплексу.

Головним інвестором у розвитку рекреаційного ринку повинна і далі виступати держава, яка може надати допомогу в вигляді бюджетного фінансування і різного спектру пільг. Важливе місце в системі фінансово-економічного регулювання повинні зайняти механізми пільгового кредитування заходів, пов'язаних з розвитком рекреаційної індустрії, гнучка система ціноутворення на рекреаційні послуги.

Слід зазначити, що застосування економічних механізмів впливу державного регулювання на розвиток рекреаційної сфери повинно супроводжуватися чіткою стратегічною фінансовою політикою щодо рекреаційних підприємств та щодо інвесторів, інших суб'єктів господарської діяльності, пов'язаних із забезпеченням розвитку рекреації на державному, регіональному й місцевому рівнях.

Зауважимо, що кошти державного бюджету, виходячи з аналізу господарської практики, доцільно залучати до фінансування тільки перспективних проектів, що стосуються рекреаційного освоєння конкретних регіонів України і реконструкції вже діючих рекреаційних об'єктів: проведення пошукових і гідрогеологічних робіт по визначенню та вивченню унікальних лікувальних мінеральних ресурсів, і, в першу чергу тих, які призначені для оздоровлення населення; створення сітки об'єктів інфраструктури загального призначення в діючих рекреаційних об'єктах (будівництво доріг), інженерної і соціальної інфраструктури; проведення заходів по роздержавленню і приватизації в рекреаційній галузі; здійснення науково-методичного забезпечення; проведення заходів по реконструкції і розвитку природних ландшафтних рекреаційних парків і заповідних зон та центрів.

Світовий досвід передбачає такі типи допомоги держави рекреаційним закладам та підприємствам, запровадження яких рекомендується здійснити і для України: надання субсидій, що допомагають розв'язати

проблему готівки, особливо на першій стадії реалізації рекреаційних проектів (є розповсюдженими в Австрії, Франції, Італії, Великобританії) [3]; пільгові позики, що дозволяють компенсувати розрив між фіксованою і комерційною ставкою, здійснювати контроль за реалізацією проекту, під якою видається позика; боніфікація відсотків і поручництво відносно позик і субсидій — уряд або спеціальний орган гарантує позики, надані комерційними банками на розвиток рекреаційної сфери [2]. При цьому передбачається проведення оцінки можливостей проекту виконати умови, зафіксовані при наданні позик, а також оцінки ризику використання гарантій; податкові пільги, які надаються після того, як певний рекреаційний проект починає приносити дохід (в Італії іноземним інвесторам передбачається зменшення ПДВ) [1].

Забезпечення досліджуваної сфери фінансовими ресурсами повинно базуватися на таких концептуальних засадах: планування фінансових надходжень повинно базуватися на основі раціонального підходу як головного елементу системи розподілу фінансових ресурсів, який дозволить підтримати пріоритетні заходи і програми, які будуть стимулювати розвиток рекреаційної інфраструктури та створять конкурентносприятливі умови просування рекреаційних послуг; складати комплекс організаційних, управлінських, правових та економічних заходів, спрямованих на модернізацію рекреаційних підприємств з метою підвищення господарювання та пристосування до ринкового середовища; при здійсненні фінансової політики передбачати такі джерела фінансування: власні кошти, позики комерційних банків, позики міжнародних фінансових організацій.

У цілому протягом останніх років політика держави в напрямку фінансування рекреаційної сфери не є стабільною. Не зважаючи на наявність певних позитивних зрушень у напрямі здійснення фінансової підтримки сфери рекреації в Україні з боку держави, недостатньо ефективною та прозорою є процедура розподілу та використання коштів. Саме тому повинні бути розроблені чіткі і прозорі механізми формування фондів, розподілу коштів, встановлення відносин паритетності між регіонами, містами і навіть окремими суб'єктами рекреаційної сфери. Пріоритетність і надання певних пільг мають бути забезпечені тим проектам і програмам, що передбачають витрачання цільових коштів на пропозицію послуг у напрямках, наприклад, відновлення і розбудову рекреаційної інфраструктури на периферійних територіях.

Водночас забезпечення сприятливих умов для інвестування та розвитку підприємницького сектора в даній галузі держави може бути вирішена за допомогою створення особливої економічної зони рекреаційного типу.

Фінансування рекреаційної індустрії в Україні доцільно здійснювати і за рахунок позабюджетних коштів: інвестиційних (включаючи і зарубіжні), благодійних, страхових (екологічних) фондів; коштів підприємств інших галузей; власні кошти суб'єктів рекреаційного господарювання; лізингу як складової форми фінансування об'єктів рекреаційної інфраструктури.

Ми переконані в перспективності партисипативного бюджетування (бюджетування за участі громадян). Зауважимо, що в Україні в якості інструментів залучення

громадян до процесу прийняття управлінських рішень найчастіше використовуються громадські слухання чи громадської ради. Часто громадські слухання проводяться формально, і вони здебільшого стають малорезультативними, а громадські ради починають поступово трансформуватися в неточні копії державних органів, основним завданням яких стає лише надання громадської підтримки рішень, що приймаються органами державної влади. На нашу думку, ситуацію можна змінити саме залученням громадян до процесу вирішення та прийняття рішень через бюджетування за участі громадян, яке стане дієвим елементом механізму, через який населення приймає рішення або бере участь у прийнятті рішень щодо розподілу всіх або частини доступних державних ресурсів за відповідними цілями, зокрема при розподілі ресурсів на місцевому рівні на розвиток рекреаційної сфери.

Формування і функціонування фінансово-економічного механізму розвитку рекреаційного потенціалу країни повинно базуватися на принципах, котрі визначають ефективність реалізації рекреаційних можливостей на конкретній території, забезпечують конкурентоспроможність її економіки, сталий розвиток на перспективу. Такими принципами зокрема мають бути: принцип доцільності (передбачає здійснення будь-якої діяльності за наявності економічних, соціальних і екологічних вигод та ефектів); принцип системності (передбачає вивчення рекреаційного потенціалу як системи, що складається з певних структурних елементів, які взаємопов'язані та узгоджені між собою, а їх розвиток орієнтований на підвищення рівня всієї системи); принцип адаптивності (означає виконання системи заходів, спрямованих на швидке реагування рекреаційної пропозиції на зміни в навколишньому середовищі з метою досягнення відповідності рекреаційному попиту); принцип науковості (передбачає використання науково обґрунтованих методів оцінки, аналізу сучасного стану та прогнозування розвитку рекреаційного потенціалу, впровадження інноваційних технологій для підвищення ефективності і раціональності його використання); принцип збалансованості (постійна підтримка необхідної пропорційності між розвитком складових потенціалу, що забезпечує максимальну ефективність від використання потенціалу для всіх суб'єктів рекреаційної діяльності та найвищу його вартість); принцип планомірності (здійснюється через проведення виваженої, заснованої на ґрунтовному плануванні, прогнозуванні політики щодо організації, функціонування і розвитку рекреаційної діяльності в регіоні, яка враховує інтереси суспільства, держави та бізнесових структур, всього населення).

Таким чином, ефективне функціонування та використання рекреаційної сфери залежить від розробки дієвого механізму фінансового забезпечення, а також формування методичного забезпечення розвитку рекреаційної сфери.

ВИСНОВКИ

Для забезпечення сталого розвитку рекреаційної сфери України необхідно оновити механізми державного управління в економічній сфері, що дасть змогу підвищити ефективність реформ та прискорити їхні тем-

пи. За рахунок структурної перебудови, реформування системи державних фінансів та впровадження інновацій наша країна зможе досягнути європейських стандартів життя.

Література:

1. Дацій О.І. Зростання якості життя як критерій дій української влади в умовах розвитку інформаційного суспільства // Публічне урядування. — 2016. — № 4 (5). — С. 93—100.
2. Коротич О. Механізм державного управління: проблеми теорії та практичної побудови / О. Коротич // Вісник Національної академії державного управління при Президенті України. — К.: Вид-во НАДУ 2006. — Вип. 3. — С. 79—84.
3. Мацола В. Рекреаційно-туристичний комплекс України / В. Мацола. — Львів, 2009. — 259 с.
4. Розметова О. Важелі прямого державного впливу на розвиток курортно-оздоровчої та туристичної сфер / О. Розметова // Економіка та держава. — 2008. — № 1. — С. 83—85.

References:

1. Datsii, O.I. (2016), "Growth of quality of life as a criterion for action of the Ukrainian authorities in the context of the development of an information society", Public administration, Vol. 4 (5), pp. 93—100.
2. Korotych, O. (2006), "The Mechanism of Public Administration: The Problems of Theory and Practical Building", Visnyk Natsional'noi akademii derzhavnoho upravlinnia pry Prezidentovi Ukrainy, vol. № 3, pp. 79—84.
3. Matsola, V. (2009), Rekreatsijno-turystychnyj kompleks v umovakh rynku [Recreational-tourist complex of Ukraine], L'viv, Ukraine.
4. Rosmetov, O. (2008), "Vazheli direct state influence on the development of health resort and tourism spheres", Ekonomika ta derzhava, vol. № 1, pp. 83—85.
Стаття надійшла до редакції 27.03.2019 р.

www.economy.nayka.com.ua

Електронне фахове видання

Ефективна
ЕКОНОМІКА

Виходить 12 разів на рік

Видання включено до переліку наукових фахових
видань України з ЕКОНОМІКИ

e-mail: economy_2008@ukr.net

тел.: (044) 223-26-28

(044) 458-10-73